

Victoria Secunda

**ČE ŠKRIPA MED
HČERJO IN MATERJO**

Kako razvozlati ženski gordijski voz

Victoria Secunda

**ČE ŠKRIPA MED
HČERJO IN MATERJO**

Kako razvozlati ženski gordijski voz

UMco

Ljubljana 2020

Victoria Secunda
ČE ŠKRIPA MED HČERJO IN MATERJO

Kako razvozlati ženski gordijski voz

VICTORIA SECUNDA
WHEN YOU AND YOUR MOTHER CAN'T BE FRIENDS

Copyright © 1990 by Victoria Secunda

UMco d. d., 2020

Prevod: Branko Gradišnik

Izdajatelj in založnik: UMco, d. d.
Zbirka Preobrazba
Soustanovitelj knjižne zbirke Preobrazba je dr. Janez Rugelj.

Urednik: Samo Rugelj
Pomočnica urednika: Renate Rugelj
Oblikovanje ovitka: Žiga Valetič
Postavitev: Matevž Rudolf in Jure Preglau
Fotografija na naslovnici: iStockphoto
Tisk: Primitus, d. o. o.

Naklada: 200 izvodov, 2. izdaja, prvi natis
Ljubljana 2020

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

159.923.2-055.2
159.922.2-055.2

SECUNDA, Victoria

Če škripa med hčerjo in materjo : kako razvozlati ženski
gordijski voz / Victoria Secunda ; [prevod Branko Gradišnik].
- 2. izd., 1. natis. - Ljubljana : Umco, 2020. - (Zbirka Preobrazba)

Prevod dela: When you and your mother can't be friends
ISBN 978-961-7050-66-0
COBISS.SI-ID 13680387

Na založbi smo si prizadevali urediti pravice za prevod knjige, a se nam to žal ni posrečilo.
Prosimo lastnika, da se nam oglasi, da uredimo avtorsko razmerje.

UMco, d. d., Leskoškova 12, 1000 Ljubljana
tel.: 01/ 520 18 39, e-pošta: bukla-urednistvo@umco.si, www.bukla.si

VSEBINA

Zahvala	9
Uvod	15
PRVI DEL: DUHOVI V OTROŠKI SOBI	27
1 Naravni zaveznici, naravni sovražnici	29
2 Pridna mamica ali poredna mamica?	49
3 Tabu Poredne mamice	79
DRUGI DEL: ONSTRAN ZAVESE	103
4 Kako postaneš mati, ki ji ni moč ustreči	105
5 Cunja	136
6 Kritizerka	155
7 Dušilka	177
8 Maščevalka	196
9 Zapuščevalka	220
TRETJI DEL: VSTAJE	241
10 Vrvohodstvo	243
11 Angelka	271
12 Dosežkarica	298
13 Številka	324
14 Zgaga	349
15 Ubežnica	375

ČETRTE DEL: SEPARATNI MIR	405
16 Kako stopiti iz kroga	407
17 Preopredelitev razmerja	428
18 Prijateljstvo	447
19 Premirje	471
20 Razveza	495
PETI DEL: NOVI KROG	521
EPILOG:	
PET GENERACIJ, EN DRUŽINSKI ALBUM	523
Opombe	539
Bibliografija	564
Stvarno in imensko kazalo	569

Moji babici

Bolj ko idealiziramo preteklost ... in si zatiskamo oči pred svojim trpljenjem v otroštvu, bolj to dvoje nezavedno prenašamo na naslednji rod.

Alice Miller

ZAHVALA

Mnogi avtorji pravijo, da je pisanje samotarski poklic. Moja izkušnja je, da je vse prej kot to. Knjige ne bi mogla dokončati brez pomoči in udeležbe – intelektualne, poklicne in osebne – drugih.

Ogromen je moj intelektualni dolg do raziskovalcev, družboslovcev in kliničnih strokovnjakov, ki preučujejo vzorce in vzrok človeškega vedenja. Med temi strokovnjaki so:

Zdravnika Alexander Thomas in Stella Chess, profesorja psihiatrije v Zdravstvenem središču Newyorške univerze, ki preučujeta temperament pri otrocih že od 1950. let in ki sta skovala izraze »nezahteven otrok«, »zahteven otrok« in »otrok, ki se počasi ogreje«;

Virginia Satir, pionirka družinske terapije, ki v svoji knjigi *Peoplemaking/Ljudotvorstvo* navaja vzorce, po katerih se ljudje odzivajo na zavrnitev;

Sharon Wegscheider, katere epohalna knjiga o učinkih alkoholizma na družine, *Another Chance: Hope and Health for the Alcoholic Family/Še ena priložnost: Upanje in zdravje za alkoholično družino*, je vpeljala v leksikon izraze »Omogočevalka«, »Junakinja«, »Žrtvena koza«, »Izgubljeno dete« in »Maskota«;

Lucy Rose Fischer, dr. humanističnih ved, ki opisuje vzorce razmerij med materjo in hčerjo v svoji knjigi *Linked Lives: Adult Daughters and Their Mothers/Spojeni življenji: odrasle hčere in njihove matere*; Tessa Albert Warshaw, dr. humanističnih ved, ki opisuje vedenjske sloge v svoji knjigi *Winning by Negotiation/Zmagovanje skozi pogajanja* in s katero sem sodelovala pri knjigi *Winning for Kids/Zmagovanje za otroke*, namenjeni obravnavi vedenjskih slogov pri otrocih in tudi pri starših.

Njihovo delo me je navdihovalo, ko sem, črpaje tudi iz lastne novinarske izkušnje, odkrivala vedenjske konstelacije pri stotih ženskah, ki sem jih intervjuvala za to knjigo. Do teh žensk sem prišla po dveh poteh. Ducate imen so mi prijazno in navdušeno posredovale prijateljice, preostale ženske so se mi javile na poziv, ki sem ga objavila v *Pennysaverju*, oglasniku, ki ga dostavljajo na večino domov prebivalcev okrožij Westchester in Putnam (zvezna država New York).

Oglas, ki se je glasil: »Avtorica išče osebe, ki bi se dale intervjuvati v zvezi s težavnim razmerjem mati–hči,« je privabil več kot 150 odzivov; oglasilo se je tudi mnogo žensk iz drugih držav, ki so jim oglas poslale prijateljice ali sorodnice. Pomanjkanja intervjuvank ni bilo: tudi še dolgo po tistem, ko sem raziskavo sklenila, so se mi javljale ženske, željne opisati svoje razmerje z materjo in/ali z odraslimi hčerami in sinovi.

S pomočjo teh virov sem lahko sestavila prerez ženstva iz vseh družbenih plasti, starega od 22 do 79 let. Sploh jim ne morem izreči primerne zahvale ali jim dati vedeti, kako globoko so me ganile. Njihova iskrenost je bila osupljiva, včasih pretresljiva. Avtorici, ki je niso nikoli prej videle, so namenjale izredno zaupanje. Večno jim bom hvaležna. Da bi zavarovala njihovo identiteto, sem jim spremenila imena in razpoznavne značilnosti.

Hvaležna sem tudi strokovnjakom in strokovnjakinjam, ki so mi svoje znanje velikodušno in potrpežljivo razodevali v pogovorih. To so bili:

Jane B. Abrahamson, doktorica psihologije, ki poučuje na Državnem edukacijskem kolegiju v Evanstonu, Illinois; Jill Cannon, socialna delavka in izvedenka za zasvojenosti v družinskem okviru; Ann F. Caron, razvojna psihologinja,

ki vodi delavnice za matere in hčere; Christina Crawford; Adele Faber, soavtorica knjige *Siblings Without Rivalry/Sorojenke, ne tekmice*; Judith M. Fox, psihoanalitičarka; Elizabet Fishel, avtorica knjige *Sisters: Love and Rivalry Inside the Family and Beyond/Sestre: Ljubezen in rivalstvo v družini in pozneje*;

James Barbarino, dr. humanističnih ved, predsednik Eriksonovega inštituta za napredne študije razvoja pri otrocih; Judith Gerberg, magistra humanističnih ved, likovna terapevtka in izvedenka za vodenje sprememb in razvoj kariere; zdravnica Marianne Goodman, psihoterapevtka, ki vodi delavnice za matere in hčere; Michael D. Kahn, profesor psihologije na Hartfordski univerzi; Michael Kerr, psihiater, direktor izobraževanja v Družinskem središču univerze Georgetown; Harriet Goldhor Lerner, klinična psihologinja in psihoterapevtka na Kliniki Menninger v Topeki (Kansas); Elaine Mazlish, soavtorica knjige *Siblings Without Rivalry*; Lilly Singer, ravnateljica Centra za probleme ovdelosti in osirotelosti pri skrbstveni službi Westchesterske judovske skupnosti; Allan Stempler, psihiater, inštruktor klinične psihiatrije v Univerzitetni bolnišnici Northshore v okviru univerze Cornell in izredni inštruktor v Newyorškem kolegiju osteopatske medicine.

Za pomoč pri raziskovanju in za dragocene napotke bi se rada zahvalila Liz Smith; Stephenu L. Isaacsu, direktorju za razvoj zakonsko-programske politike Centra za populacijsko in družinsko zdravje univerze Columbia; Danielle Clarke, ravnateljici, Lee Stark, referenčni bibliotekarki ter osebju javne knjižnice North Castle v Armonku (država New York).

Hvaležna sem tudi Lazarusu Secundi, psihiatru, docentu psihiatrije (v pokoju) na UCLA, ki je pazljivo prebral rokopis in pomagal s svojim znanjem.

Neprecenljivi sta bili spodbuda in podpora mojih prijateljic. Opogumljale so me dolge mesece, ko sem še »hibernirala«, se muzale ob mojem spotikanju in občasnem puljenju las, ki ga je spremljalo, in mi dajale izredno koristne sugestije. Še posebej se želim zahvaliti Kathleen Beckett-Young, Judy Chriss, Barbari Coats, Sherry Suib Cohen, Eileen Prescott Drape, Janet Elder, Avi Swartz Isaacs, Mary Alice Kellogg, Enid Moore, Laurie Nadel, Margaret B. Parkinson, Jane Bryant Quinn, Nancy Rubin, Ann McGovern Scheiner, Peggy Schmidt, Jane Snowday, Judy Tobias in Stephanie von Hirschberg.

Moja zahvala gre tudi Mary Anne Sacco iz Delacorte Pressa za njeno nejenljivo potrpežljivost, inteligenco in dobro voljo.

Potem pa je tu še šest oseb, ki so mi nudile specialno in neizmerljivo pomoč in katerim ostajam največja dolžnica:

Botra moje knjige je Donna Jackson, urednica pri reviji *New Woman*. Ona me je prva navdala s pogumom in me spodbodla, češ naj pišem o nerazumevanju med materami in hčerami. Pri meni je naročila članek »Bi se morali ločiti od matere?«, ki ga je v nadaljevanjih objavljala v svoji reviji – članek, ki je deloma vključen v pričujočo knjigo. Donna je moja poklicna – in v mnogih pogledih tudi osebna – mentorica že vse od leta 1984, ko sva se spoznali; je ženska vsestranskih redaktorskih sposobnosti, ki premore uvid, bistrost in sočutje. Njeno prijateljstvo cenim in se nanj zanašam.

Janet H. Gardner, še ena nadarjena in občudovanja vredna pisateljica, urednica in prijateljica, ki je zame pravi zaklad, je prebrala rokopis in me na nešteti najinih snidenjih kar zasipala z neprecenljivimi pripombami. Reševala me je pred mojim nesrečnim nagnjenjem, da mešam prispodobe, pa še pred kako drugo grozno pretiranostjo (med drugim

tudi pred čezmerno aliteracijo). Ne morem dovolj poudariti njene vloge pri likanju rokopisa, da ne omenjam rame, ki mi jo je bila vselej voljna nastaviti.

Boter bo torej Bob Miller, šef redakcije pri Delacorteju in moj urednik pri pričujoči knjigi. Za vselej me je razvadel s svojo ustrežljivostjo, dostopnostjo, z navdušenim in takojšnjim odzivanjem na dele rokopisa in na telefonske klice, s svojim profesionalizmom, z dobro voljo in s taktom. Njegova vera v ta projekt ter blago in izredno vodstvo nista poznala mej. Bob je kavalir stare uredniške šole in ne morem se mu v zadostni meri zahvaliti za njegove nasvete in zaupanje.

Moja agentka, Elaine Markson, in njena partnerka Geri Thoma sta mi od začetka pa do konca izkazovali zanesenjaško podporo. Elaine je ženska, ki premore nenavadno mero razumevanja, pameti in velikodušnosti. Zares sem lahko srečna, da me zastopa takšna sorodna duša.

Moja hči Jennifer Heller je potrpežljivo prenašala neprijetno razdražljivost, s katero sem se odzivala na neizprosne roke, povrhu pa sem jo izgnala iz nekdanje družinske sobe, v kateri imam zdaj pisarno. A njen največji prispevek je v tem, da se je bila pripravljena pogumno izpostaviti javni obravnavi. Prav ona me je opogumljala, naj do nadržbnosti opišem najino zvezo, njene vzpone in padce, in mi zabičevala, naj ne blažim občasnih bolečin v teh opisih. Knjiga je na naju silno učinkovala – skupaj in posebej. Najino razmerje med materjo in hčerjo je raslo hkrati s projektom in je zanj ključnega pomena. Če sem jaz kaj naučila hčer, je tudi hči naučila mene. To, da sem mati in da imam za hčer to samosvojo in izredno mlado žensko, je najgloblje, najbolj kompleksno in najhvaležnejše izkustvo mojega življenja. Ravno zaradi njega sem lahko nazadnje odrasla.

Prav na koncu bi se zahvalila še možu, Shelu Secundi, ki je najbolj prijazna oseba, kar jih poznam, in ki me je skozi vsa ta leta iskreno podpiral pri mojem pisanju, ne da bi se menil za neprijetnosti in prikrajšanja, ki mu jih je povzročalo. Shel je moj zanesenjaški junak, partner, prijatelj in neustrašen uredniški kritik. Ni je reči, ki bi na moje delo učinkovala globlje od tega, da mož prebere prav vsako mojo besedo – neizmerno sem mu hvaležna. Če ne bi bilo njega, danes ne bi objavljala.

Victoria Secunda

UVOD

V bolečem razmerju med materjo in hčerjo je nekaj, kar se pri mnogih hčerah zavleče v odraslost in jih kaznuje s svojo trdovratnostjo. Hčere so lahko bistre, sposobne ženske s poslušom za druge, ki si pogumno prizadevajo, da bi presegle težavna začetna leta – a jih ta še kar preganjajo, kot da so repetentke iz predmeta, ki se mu pravi otroštvo.

Ko se té žene, ki jih je ojeklenila viharna ali ledena navezanost na mater, ki so preživele čustveno pomanjkanje in ki so v vsakem drugem merilu močne, spominjajo otroštva, se jim zašibijo kolena ali pa jih začne dušiti žalost ali tresti bes. Njihove matere so morda že dolgo mrtve, ali pa so belolase in betežne, še vedno pa je čvrst prijem, s katerim držijo v pesti hčere, ki se med govorjenjem o njih vedejo, kakor da jim bo mati zdaj zdaj ukazala, da naj se »spokajo v svojo sobo«.

Kako je mogoče, da te drobcene stare gospe vladajo s takim terorjem? Ko odrasle hčere spregovorijo o svojih materah, se spremenijo v oštevane hčerke z mamico, ki zmore otroku zlomiti srce z enim samim pogledom. Spomini sežejo čez prepad let in zagladijo gube – kot če bi se družinski album že pred leti na vsem lepem zaprl in ne bi bilo v njem nobene novejša fotografije. Lahko da je vmes minil čas, niso pa minili otroški občutki in strahovi, ujeti v emulzijo odraslega spomina.

A kdor se bojuje proti postarani – in morda popačeni – materini podobi, je v nekem smislu podoben človeku, ki opleta z rokami, da bi zadal udarec, a ga njegov nasprotnik s svojo dolgo roko drži na varni razdalji. Matere, ki zbuja tak strah ali ogorčenje, ni več tu – kar ostaja, je bleda in vse starejša sled njenih ostankov – in zato je spopad le navidezen.

Pa vendar se pogosto nadaljuje z bolečo gorečnostjo. Zakaj? In kaj bi bilo mogoče glede tega storiti?

Pričujoča knjiga se loteva odisejade, katere končni cilj je preseženje mučnega in na videz brezupnega razmerja med materjo in hčerjo. Napisala sem jo za tiste ženske, ki jim je skrajno boleče otroško razmerje z materjo popačilo odrasla leta do te mere, da tega morda niti ne opazijo. Te hčere se pogosto ne zavedajo, da je ne le mogoče razrešiti ponesrečeno razmerje med materjo in hčerjo, ampak tudi razumeti matere in celo čutiti z njimi.

A da bi prišle do takšnega razpleta, morajo hčere najti pogum, da razmerje raziščejo z željo, da bi ga osmislile in zacelile, ne pa da se nanj odzivajo s pretiranostmi bodisi pohlevne bodisi besne sorte. V svojih materah ne smejo videti bitij, ki ne ustrezajo mitskim proporcem materinstva, ampak kot ženske človeških dimenzij, ki so sad svojega časa in izkustva.

Če se namreč težavno razmerje med materjo in hčerjo ne razreši, je zmožno ogroziti in celo razdejati vse druge naše navezanosti – na prijateljice, ljubimce, zakonce, sodelavce, otroke in vnuke.

Nerazrešenost nas utegne držati priklenjene k našim materam oziroma k njihovi podobi, podobno kot nasedlega kita ni mogoče zvačiti na odprto morje, tako da se venomer vrača k nevarnemu obrežju. Utegne pa tudi popačiti našo zaznavo – tako da nam manjka zaupanja ali pa ga imamo v preobilju, instinkti pa nam otopijo.

Na primer: *prijateljevale bomo prav z ljudmi, ki imajo mnoge izmed materinih najbolj uničujočih lastnosti*. Neka ženska mi je povedala: »Ves čas me vleče k močnim, odločnim ženskam, ki rade zganjajo kontrolo, in vedno se to nazadnje konča tako, da me strahujejo. Tako je, kot da skušam

ukrotiti tigra – spominjajo me na mojo mamo, in če jih bom s tem, da upoštevam njihove nasvete ali da jim nikoli ne ugovarjam, pripravila do tega, da me bodo marale, bom nekako dosegla, da me bo ona imela rada.«

Na primer: *impulzivno in brez razloga bomo zavračale ali prizadevale ljudi, ki nas spominjajo na mamo.* »Včasih vidim mamo tam, kjer je sploh ni,« pravi neka druga. »Če me na primer prijateljica popravi, češ kako se kaj pravilno reče, bom takoj usekala nazaj, ker se mi zazdi, da me ponižuje, tako kot me je vedno mama. Treniram se, da bi si rekla: 'Ustavi konje – tole ni Matka, ampak te nanjo samo spominja. Ne prenapenaj loka.'«

Na primer: *utegnemo se poročiti s človekom, ki je zelo podoben naši materi.* Tretja ženska je rekla: »Poročila sem se s človekom, ki je, kar se tiče duševnosti, kot dvojček moje matere – s človekom, ki je od mene pričakoval, da mu bom mati, da bom odločala namesto njega. Na srečo sem se zavedela, kaj sem storila, šla sem v terapijo in se nazadnje rešila.«

Na primer: *morda si bomo prizadevali, da bi svoje otroke vzgojili v ljubeče matere, kakršnih sami nismo imeli, namesto da bi bili tem otrokom vir starševske opore in nege.* Četrta pravi: »Hči mi je bila 'frendica'. Prvih deset let je bilo njeno življenje središče mojega, zaradi česar bi bil moj zakon skoraj splaval po vodi. Namenila sem se, da bom z njo počela vse tiste vesele reči, ki jih nikoli nisem z materjo. Pa da ji bom zaupala vse svoje probleme. Posledica je, da danes nima niti ene prijateljice in da jo je strah šole; ne razume se z vrstnicami in vrstniki.«

Na primer: *ne znamo potegniti črte in postaviti materi meje, tako da sebe in svojo družino spet in spet izpostavljam njenemu neprimernemu vedenju.* »Moja mati zna postati neverjetno hudobna in podla,« pravi peta ženska, »jaz pa si še kar

ne morem kaj, da se ne bi slabo počutila zaradi nje. Pred nedavnim se je prehladila, pa sva jo s petletnim sinkom šla obiskat. Po nesreči mu je na tla padel kozarec z mlekom; pobesnela je in naju napodila iz hiše. Meni se pa kljub temu vedno znova zazdi, da jo moram poklicati.«

Pred vsemi temi hčerami je najtežji izziv v tem, da se morajo od matere oddvojiti, tako da bodo lahko dobile zdrav pogled ne le nanjo, ampak tudi nase, na svoje odnose z drugimi in na svoje odločitve.

Ta oddvojitve ne pomeni, da je treba mater izgnati iz družine (čeprav bomo videle, da v skrajnih primerih res terja, da se nekaj časa ne videvamo ali celo da za vselej pretrgamo z njo); oddvojenje pomeni predvsem, da naše samospoštovanje ne bo več *odvisno* od njenega odobravanja in da se bomo naučile pripoznati in razumeti same sebe.

Namen te knjige je pomagati bralkam do tega oddvojenja, tako da se jim bodisi posreči odkriti, kako je mogoče biti z materjo prijateljica, ali pa da vsaj spoznajo in se sprijaznijo s tem, da so se njihove matere trudile po najboljših – pa čeravno prešibkih – močeh, in jih nehajo kriviti.

Med našimi cilji je, da bi:

- doumele, kako lahko hčerina navezanost na mater – v večji meri kot pa navezanost na očeta – obarva vsa druga njena razmerja, in razčlenile, zakaj se hčere teže od sinov oddvojijo od mater, pa tudi zakaj so hčere v večji meri kot sinovi predmet materinih manipulacij;
- spoznale razliko med zdravo in destruktivno vezjo matere in hčere ter jasno opredelile »poredno mami-co«, kar bo bralkam, ki si težko priznavajo, za kaj vse so bile prikrajšane v otroštvu, omogočilo, da jih bodo začele razumevati;

- se seznanile s tistim, čemur pravim »tabu Poredne mami-
ce« – zakaj je naša kultura bolj željna varovati svetost
materinstva kot pa otroke pred čustvenim zlorabljanjem;
- opredelile razvoj »nepotešljive« matere – najbolj verjetno je
bila kot otrok sama prikrajšana za materinsko ljubezen – in
doumele neznanski in često bridki interes, ki ga uresničuje,
ko drži svojo odraslo hčer v neuravnovešeni odvisnosti;
- ponazorile posledične prevladujoče vzorce kontroliranja
– v nekaterih primerih zakrinkanega v nebogljenost ali
dobronamernost – ki jih uporabljajo takšne matere in
glede katerih jih je mogoče razvrstiti v:
  - Cunje,
  - Kritizerke,
  - Dušilke,
  - Maščevalke,
  - Zapuščevalke;
- razumele, da ima tudi hči svoj interes v tem, da je bodisi
materi za sužnjo ali pa jo sovraži – gre za dve plati odvi-
snosti in nezrelosti;
- ponazorile odzivanje (se pravi, preživetvene mehaniz-
me) hčera, na katero sovplivajo okoliščine, kot so rojstno
vrstno mesto med sorojenci, družinska zgodovina in
značaj, in ki se po svojem vzorcu podobno ločujejo na:
  - Angelke,
  - Dosežkarice,
  - Številke,
  - Zgage,
  - Ubežnice;
- pokazale, kako je mogoče razmerje med materjo in hčer-
jo postaviti na nove temelje, tako da se naučita videti in
sprejemati druga drugo takšno, kakršna je danes, ceniti
njene dobre lastnosti in se ne pustiti zapeljevati slabim;

- nazadnje pa pokazale, kako vas novo razmerje z materjo – razmerje med dvema odraslima osebama – odrešuje preteklosti, pa najsi je končni nasledek spremembe pravo prijateljstvo, prijazno premirje ali pa razvezanost.

Ko se učimo sprejemati mater – se pravi sebe – se nam ponavljata dva vodilna motiva: velikodušnost in samohranitev. Tako eno kot drugo je težko doseči, dokler ne odkriješ svoje lastne identitete.

Izprašala sem sto žena v starosti od dvaindvajset pa do devetinsedemdeset let, ki imajo ali so imele težave z materjo in ki so v različnih stadijih razpletanja vozlov iz nesrečnega otroštva. Ujete so med dvojni imperativ hrepenenja po *idealnem* razmerju z materjo in sprijaznjenja z *možnim*; med otročjo fantazijo in odmerjeno, odraslo optiko.

Mnoge od teh žensk si prizadevajo, da bi bile dovolj dobre matere svojim otrokom, in se strahoma skušajo ogniti ponavljanja napak, ki so jih zagrešile njihove matere. Njihov trud je dvakraten – učijo se sprejeti same sebe kot dovolj dobre hčere, obenem pa preseči krivdo.

V vezeh med temi hčerami in materami je med pričakovanji in namerami razpeta celotna pahljača, od morilskega besa pa do ljubečega spoštovanja medsebojnih razlik. Tu je petinosemdesetletna mati, ki stanuje pri svoji dvainšestdesetletni hčeri, obe pa imata vrata svoje spalnice opremljena z žabico, ki naj bi preprečevala, da bi druga vdiralala in kradla.

V kontrast tej divji navezanosti pa je osemintridesetletna ženska, ki je o svoji materi rekla: »Nikoli nisem niti za hipec podvomila, da me ne bi ljubila. Vendar pa me obenem tudi precenjuje, saj je prepričana, da sem zmožna izrednih reči. Meni pa se nikakor ne posreči, da bi udejanjila ta pričakovanja.«

Potem je tu enainštiridesetletna ženska, ki videva mater samo na porokah in pogrebih. »Sovraži me, ker imava z očetom tesnejše razmerje, kot sva ga kdaj imeli midve. Oče me pokliče samo, kadar nje ni doma – če je doma in ga zaloti pri pogovoru z mano, ga prisili, da odloži. Lahko razumem, zakaj je, kakršna je – njej je oče umrl, ko je bila še majhna deklica – ampak nikoli ji ne bom odpustila, da me je takole odrezala.«

In tu je tudi devetindvajsetletna ženska, ki opisuje svojo izjemno kritikastersko mater takole: »Kadar me je priza-dela, me ni nikoli iz potrebe, da bi me ugonobila, ampak iz potrebe, da bi samo sebe zavarovala. Ko sem končno spoznala, da gre za to, mi ni mogla več do živega.« Z materjo sta zgladili nasprotja in navezali prijateljstvo, ki je prav zavoljo svojih burnih začetkov bolj čvrsto in bolj umirjeno kot marsikatero. (*Pozor*: pogosto se zmorejo takšne matere odkupiti za minule starševske napake s tem, ko postanejo imenitne babice.)

Ko si priznate, da sodite – če seveda res sodite – med »nesprejemljive« hčere, kakršne opisuje ta knjiga, boste ob tem v najglobljih kotičkih duše čutile, da vas je za vselej zapustila edina oseba, ki *naj* bi vas ljubila *ne glede na karkoli*. Tega ne boste nikoli povsem prebolele. Lahko pa se naučite to čustvo osmisliti in priznati njegovo ceno, tako da se lahko začne celjenje.

K ceni sodi pri mnogih hčerah to, da so v otroštvu sicer hrepenele po ljubezni, da pa se kot odrasle ženske nezavedno sabotirajo, ker nikomur ne dopustijo, da bi jih imel rad, in ker same ne znajo ljubiti. Otrok, ki si je nenehno prizadeval, da bi ustregel nepotešljivi materi, utegne zrasti v žensko, ki ne bo prepoznala zdrave ljubezni in ji tudi ne zaupala, kadar

bo naletela nanjo – saj je nikoli ni izkusila. »Ljubezen« lahko prepozna samo, če je ta podobna tisti od doma. In tako bo v zares ljubečem moškem morda videla slabiča, ki ga je moč sukati okrog prsta, prav kakor se je godilo njej v otroški nebogljenosti – *ravnala bo z njim, kakor je z njo ravnala njena mati, kajti drugega ne zna*. Tako se sprevrže ljubezen.

K ceni sodi tudi tabu Poredne mamice, torej kulturna zahteva, češ da je treba uzirati lastno otroštvo skozi rožnata očala, ne pa razkazovati ran, in da je treba kamuflirati žalost in jezo, in da ne smete nikoli izreči: »Mama mi ni znala izkazovati ljubezni.« Za nekatere ženske je to preprosta resnica – a z njenim izrekanjem bi se spravile v nevarnost. In tako se raje naučijo sovražiti same sebe – in pozneje morda še svoje otroke.

Tabu Poredne mamice se pojavlja v mnogih oblikah, všteti naziranje, da je *vsaka* kritika matere nič drugega kot golo natolcevanje. V izjavi, češ da kaki materi ni mogoče ustreči, bo to naziranje slišalo očitiranje, češ da matere tlačijo ženski rod kot tak. In potem nam očitajo, da smo si v resnici same krive, ker od očetov ne terjamo iste mere odgovornosti za to, v kaj bodo odrasli otroci (pa čeprav je starševska vloga očeta v primerjavi z materjo neznatna).

Ženskam, pravijo te kritičarke, se ne le odreka pravica, da bi bile v družbi in družini izenačene z moškimi, ampak jih potem za nameček še po krivici dolžijo, češ da se zaradi frustracij, ki so posledica neenakosti, nezavedno maščujejo svojim otrokom.

Drži, da so bile mnoge matere, ki so rojene v 1920. in 1930. letih, neznansko prikrajšane kot edine in neopevane skrbnice duš in prebavil svojih otrok, medtem ko so se očete kopali v družbeni oblasti in sijaju. A ta nepopisna razlika med spoloma, ki se je kazala v delitvi dela in družbene

veljave, še ne upravičuje tega, da se nekatere izmed teh mater – seveda ne vse – na neenakost čezmerno odzivajo z zlorabo oblasti, ki jo imajo nad nemočnimi otroki.

Očitno se kdaj lahko zgodi, da kako hčer zadene nesreča, ne da bi bila mati kriva – pri nekaterih oblikah resne duševne in telesne bolezni gre za spremenljivke, na katere mati pač nima vpliva. So pa tudi primeri, ko se bo mati, zdaj ko je hči odrasla, skušala odkupiti, hči, ki ne želi odrasti, pa jo bo zavračala.

A če čuti mati nezdravo potrebo po gospodovanju nad otroki – ki jo izkazuje s strahovanjem, grožnjami, zanemarjanjem, dušenjem, razvajanjem, poniževanjem, pretiranim zaščitništvom ali zlorabljanjem – morajo ti otroci potem priti do spoznanja, da je takšno ravnanje napačno, sicer ne morejo zakorakati na dolgo pot okrevanja in končnega razumetja.

Obenem pa si morajo tudi hčere, ko odrastejo, prizadevati, da bi zares *poznale* svojo mater – mnoge je ne – ker bodo le tako lahko razumele, kakšne so bile silnice, ki so mater oblikovale. Te hčere morajo odkriti, kakšne so bile muke, ki so nevede odrejale materinsko izbiro, in videti v materi mešanico vrlin in hib, ne pa da bi bilo pri njej vse bodisi samo dobro ali pa samo slabo.

Da bi preživele otroštvo, v katerem smo docela odvisne od starševske milosti ali nemilosti, se naučimo pozabljati; a da bi si od takega otroštva opomogle, moramo začeti pri tem, da se najprej domislimo – da se spomnimo slabega in dobrega.

Prvi korak proti okrevanju je potemtakem obujanje spomina – in kot bomo videle v tretjem poglavju, gre za zapleten proces. Da bi potekal varno, je pogosto potrebna pomoč izurjenega, empatičnega terapevta.

Drugi korak pa je, da dovolimo na površje občutju izgube, ki se tako ne bo preusmerjalo in ne bo vznikalo v drugih

razmerjih. Ko lahko priznamo, da nismo same krive za prikrajšanja v otroštvu in da smo upravičene do tega, da *čutimo* jezo (ne pa tudi, da jo udejanjamo – ozavedenost še ne daje lovskega dovoljenja), potem se bomo lahko od *taiste jeze* ločile in nas ne bo več imela v pesti.

Takrat se bo mogoče odreči otroškim (otročjim) pričakovanjem, ohranjenim v naši potrebi, da tudi kot odrasle še naprej skušamo pridobiti materino odobravanje ali da jo še kar sovražimo. Večinoma to pomeni, da se je treba spremeniti, kajti le tako bo mogoče vzpostaviti *takšno ali drugačno* zdravo razmerje z materjo.

V skrajnih in redkih primerih pa bo treba z materjo poravnati račune v njeni odsotnosti, bodisi začasni ali dokončni. Za nekatere hčere – za njihovo duševno zdravje in odrešitev in kakršenkoli obet ljubeče prihodnosti – utegne ostati vračanje domov nevarno do konca dni.

A vendar se morajo tudi te hčere, pa četudi zgolj v trpinčenem spominu, vsekakor naučiti sprejemati svojo mater – ki ni zmogla sama premagati svojih besov – sicer postanejo dosmrtno jetnice silovitih odzivanj: bodisi besa bodisi brezpogojne vdaje. Šele takrat bodo namreč lahko poiskale odgovore na vprašanja, ki jih strašijo: Sem čustvena pokveka? Bom delala nad svojimi otroki greh, ki ga je mati delala nad mano? Sem neljubljiva?

Ta proces okrevanja vključuje uzrtje matere kot *Drugega* in ne kot *Sebe*; spoznanje, da je mati le *naslednica* vedenja *njene* matere; priznanje, da so bile njene izbire grozno omejene; doumetje, da je treba takšne matere toliko bolj pomilovati; in osvoboditev iz, kakor pravi temu psihoanalitičarka Alice Miller, »ječe otroštva«.

Iz tega prizadevanja je mogoče skovati razumevanje in včasih celo iskreno prijateljstvo. Ko razjasnimo svoja čustva do

matere, se jih lahko naučimo sprejeti, in ko jih sprejmemo, se dokopljemo do globljega samorazumetja in samosprejetja.

Najbolj pomembno pa je, da lahko naposled odrastemo, tako da nam ne bo treba ponavljati zgodovinskega imperativa neutešnih mater, ki gre iz roda v rod, pri čemer je vsak rod preveč ranjen, da bi dovolil ljubezni noter ali ven. »Zdravilo« je v sposobnosti, da postanemo ljubeča mama samim sebi – in svojim otrokom – pa čeprav je zgled, po katerem naj bi prilikovali svoje materinstvo, tako klavrn. Zmaga je v odločitvi, da ne bomo več žrtev preteklosti, ampak bomo raje *pretrgali krog nesrečnih vezi med materjo in hčerjo*, ki odzvanjajo v vseh naših navezanostih.

Zgodovine ne moremo pisati nanovo, lahko pa preusmerimo prihodnost. Pogoj je, da ne postanemo neljubeče matere – matere, prijateljice, kolegice, ki jim ni mar. Lahko se naučimo videti v svoji materi žensko človeških proporcev. In postanemo lahko rod prehodnih hčera, v katerem se bo dediščina nesprejetosti preusmerila in ki bo naredil konec metaforičnemu prelaganju bremena na naslednji rod.

Nobena hčerka si še ni želela, da bi se počutila neljubljena; nobena mladenka ne mara občutka, češ da ne bo zmogla biti dobra mati; in nobena mati si ne želi misliti, da je kot mati odpovedala. Kadar se materi in odrasli hčeri posreči, da pustita za sabo svoje vojne, svoje pritožbene sezname, svoje izgube, oklevanja in rane – ko se jima posreči pustiti za sabo *očitke* – se odpro neznanske možnosti celjenja.

»Nikoli nič ne izbriše otroštva,« je zapisala Simone de Beauvoir. Težavne vezi med materami in hčerami raziskuje knjiga *Če škripa med hčerjo in materjo* z razumevanjem za obe strani generacijskega jeza in z zavestjo o tem, kako pomembno je, da razrešimo to najbolj intimno in najbolj zapleteno – in prvo – razmerje v življenju ženske.

PRVI DEL
DUHOVI V OTROŠKI SOBI

NARAVNI ZAVEZNICI, NARAVNI SOVRAŽNICI

Od nekdaj si prizadevam biti vse tisto, kar je od mene želela moja mati: vselej dama, vselej olikana, nikoli brezobzirna. Za svoje posle skrbim tako, kot je mati skrbela za naš dom – do zadnje pičice na isti način. V nekaterih pogledih sem moja mama – polna življenja, kadar sem zadovoljna, zelo hladna, kadar se ujezim. Ljudje pravijo, da sem ji na pogled čisto podobna.

Povedala vam bom skrivnost: kadarkoli grem mimo ogedala, mi dih zastane v grlu.

Sprašujem se, ali je zadaj še kaj, kar je nevidno očem.

Karen, 39

Malo je opažanj, ki bi v ženskem srcu zbudila večjo grozo ali hitreje spravila do vrelišča ljubezenski prepirček, kot to zmore stavek: »Vsak dan bolj si podobna svoji materi.«

Mamo imate radi. Mogoče vam je celo *simpatična*. Vseeno pa je v vsaki hčeri potreba po drugačnosti, po tem, da bi izboljšala stari model, da bi bila sestavljena zgolj iz enkratnih, samo-svojih vrlin, tako da bi ji zanje tudi pripadale vse zasluge. Vez med materjo in hčerjo je neogibno zavozlana in napetost v tem vozlu kratko malo sodi k temu, da ste nekomu otrok.

Zato pomeni namig, da ste materin posnetek, sunek v samo srčiko neodvisnosti; ne le da nakazuje, da ste še vedno otrok, ki se ni zmožen postaviti na lastne noge, ampak, še hujše, da ste sestavljeni morda zgolj iz materinih napak – ki so vam vse poznane, intimno in v mučnih podrobnostih.

Hkrati obstaja tudi genska past, v katero se ujame, kdor si z materjo deli velik del identitete, pa skuša njen delež izrezati. Hči, ki bi se povsem odmaknila od matere, bi s tem zavrgla svoj zgled, svojo mentorico, svoj vzorec; naravni vzorec sestoji iz ljubezni-sovraštva: lahko se odmaknemo, vendar le do neke točke.

Obstaja neka meja glede tega, koliko lahko realistično pričakujemo, da se bomo razlikovale od mame, kajti presneto *enake* smo ji v mnogih rečeh, v rečeh, ki jih ne moremo predrugačiti – ki jih, kadar se dobro počutimo in ko jo vidimo kot celovito osebo, morda niti nočemo predrugačiti. Poleg tega ni nikogar, ki bi nas poznal dlje od nje.

Resnica je, da jo v trenutkih krize ali jokavega dvoma o sebi potrebujemo – kot da bi šlo za magijo, si želimo verjeti, da lahko naredi, da bo vse spet dobro, na ena dva tri ... Zato *ne želimo* prizadeti njenih čustev in *ne želimo* tvegati njenega neodobravanja. Tako se, če zavržemo mamo, počutimo, kot da bi pljunile v lastno skledo.

Pa vendar nas lahko tira v blaznost.

Stojim v sončni kuhinji Marthe, s katero sva prijateljici še iz kolidža, in srkam kavico. Medtem ko Martha za hip stopi ven, pricaplja noter njena hči Debby, ki je tu na obisku čez konec tedna. Obraz ji mrači čemernost. Izvleče si lonček iz kredence, si natoči kavo in z vzdihom reče:

Mama pa danes res kuha mulo. Kadarkoli jo vprašam, kaj naj bi bilo narobe, mi reče, da nič. Vse jutro sem se slinila okrog nje in se spraševala, česa sem kriva. Moj brat je veliko pametnejši. Vidi, da je naprtnjena, in se vpraša: »A sem kaj narobe naredil?« Odgovori

si, da ni in da je vse skupaj mamin problem, jo lepo cmokne in se loti svojih poslov.

Zakaj ne morem biti taka tudi jaz? *Vem*, da nisem nič naredila, pa se vseeno *počutim*, kakor da bi naredila ne vem kaj.

Še vedno si silno želimo, da bi nas matere imele rade; naše razpoloženje in dobro počutje je pogostoma odvisno prav od tega.

Do te mere, da se nam včasih zazdi, da smo *česa krive*, pa *čeprav nismo*.

Do te mere, da nam lahko mama uniči dan z enim samim stavkom: »Nič ni narobe.«

In to lahko naredi, če je svetnica ali pa pošast.

Kakršna mati, takšna hči

Matere in hčere so, kot se je izrazila novinarka Liz Smith, »naravne zaveznice /in/ naravne sovražnice«. Ljubezen do matere pozna najboljše in najhujše čase.

Spominjam se, kako sem nekoč pripomnila svoji materi, bila sem še v osnovni šoli, da me neka družinska prijateljica spominja na gospodično Havisham iz Dickensovih *Velikih pričakovanj*.

»To si pa dobro zadela,« je rekla. Prosim, spreglejte dejstvo, da sem analogijo pobrala iz neke druge knjige, ki sem jo brala, ker se je tudi meni slišala posrečena. Dejstvo je, da nisem tega njenega priznanja nikoli pozabila – pravzaprav je bil to tudi trenutek, ko je nastala prva kal moje pisateljske ambicije.

Enako pa tudi nisem nikdar pozabila trenutka, ko ji šestnajstletna, brez dvoma polna adolescentske zamere, pred

gosti nisem dala prav glede nečesa. Mati se je zasukala, kot da bi jo kaj zadelo, in odrezala: »Pred ljudmi, ki so starejši in te prekašajo, se raje kar usedi.« Še v nekaj desetletij starem spominu ta zavrnitev žge kot krvava sončna opeklina.

Nobeno razmerje ni tako polno napetosti kot razmerje med materjo in hčerjo, in tudi ne pričakovanj, ki utegnejo prav kakor mine eksplodirati ob najmanjšem koraku vstran, spričo ene same zarečene besedice, ki lahko brez svarila rani ali razbesni. In ni ga razmerja, ki bi ga tako razganjalo od potencialne dobre volje in razumevanja.

Kaj daje tej navezanosti tolikšno *moč*? Zakaj se tako zelo razlikuje od razmerja med materjo in sinom, med očetom in sinom?

Prvič, ni ga človeškega bitja, ki bi nam bilo tako podobno – mati in hči sta si druga drugi ogledalo vse tja do genov in spolnega aparata. Materi smo lahko enake tudi po videzu. Tako kot mati imamo prsi, lahko porajamo otroke in smo, ne glede na feministični revizionizem, ponavadi tiste, ki čustveno vzdržujemo družino oziroma partnerja. In tako kot ona smo ranljive, kar se tiče seksizma in posilstva.

Prav tako pa ni razmerja, ki bi bilo tako tekmovalno: z materjo tekmuje za očkovo pozornost. In ker smo ene in druge spočete v ženski nečimrnosti, smo rade nečimrne, tako da tekmuje za prijazen odziv zrcalca na steni in kopalniške tehtnice. Hčere se skušamo »narediti«, da bomo materam enake – če že ne boljše od njih – kar se tiče delovne kariere ali izbire partnerjev.

Mati je vatel, s katerim se primerjamo: smo v svoji »disciplini« – šolanju, karieri, seksualnosti, zakonskem življenju, vitkosti, priljubljenosti, eleganci, materinstvu, prijazni umetnosti gospodinjenja – tako uspešne kot ona? Smo boljše? Drugačne?

Če smo uspešne *in* drugačne, potem lahko tudi preživimo brez matere. Uspešno smo opravile tečaj.

Vendar pa je v procesu razvezovanja hčere od matere problem to, da si sicer želimo preživeti, vendar pa ne povsem brez nje. Želimo se odmakniti, ne pa rušiti mostov. Kajti če nam je prav ali ne, smo še vedno zelo povezane z njo.

Najsi je naše razmerje z njo napeto ali lagodno, sovražno ali prijazno, potrebujemo jo, pa čeprav zgolj v spominu ali fantaziji, da daje »žegen« našo zgodbi, da potrjuje našo ženskost in da nas vodi na naši poti; potrebna nam je zavest, da bo tam, ko se bomo spotaknili, da nas ima rada *ne glede na karkoli*, da bo podojila otročička, ki je še zmeraj v nas, ne da bi iz nas delala otroka. Gre za potrebo, ki nas v najboljših navezanostih med materjo in hčerjo ne bo nikoli zapustila, v najslabših pa zija v njej brezno, ki plaši srce.

Mati daje ton hčerinemu življenju, nudi ji kažipot in ji daje zgled, genski in čustveni vzorec še prav posebej; v hčerinih zrelih letih in ob izteku življenja ji je še vedno vzor. Zatorej jo sprašujemo: Kdaj je dobila prvo menstruacijo? Kdaj se je začela menopavza? Kako je gledala na ljubezen, kako ji je bila kos? Kako prijateljstvu? Kako delu? Kako spolni želji? Kako osamljenosti?

A če mati in hči nista povezani, potem hči ne more nič vprašati prav tiste osebe, ki jo je sprogramirala s svojo duševnostjo in telesom. Neprecenljiva izguba je torej, če mora hči vse to nanovo odkrivati, utirati pionirsko stezo, namesto da bi sledila materinemu zgledu in se učila iz njega. Takšna hči se mora odkriti sama.

»Ženske se lahko definiramo ... v okviru svoje delovne vloge, a tisto, kar nas vleče v nasprotno smer, tja, kjer se lahko v blaženi simbiozi zedinimo z materjo, je prav tako močno kot le kdaj,« piše dr. Jane B. Abramson v svoji